

YTTRANDE

Ert Dnr: Ku2019/02112/KL

ku.remissvar@regeringskansliet.se

KU.KL@regeringskansliet.se

Betänkande: Härifrån till evigheten – En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv (SOU 2019:58)

SAMMANFATTNING

Skånes Arkivförbund anser att Arkivutredningen (SOU 2019:58) är intressant och omfattande samt bra i de delar som rör enskilda arkiv. Arkivförbundet är positiv till de förslag utredningen lägger och särskilt de förslag som berör enskild sektor. Vi anser också att utredningen är värdefull som sammanställning av svensk arkivorganisation och arkivpolitik. Arkivutredningen bidrar starkt till den fortsatta arkivpolitiska diskussionen.

Skånes Arkivförbund välkomnar särskilt utredningens förslag med resursförstärkning av statliga bidrag till den enskilda arkivsektorn. För avsedd effekt bör dock en statlig anslagsförstärkning öronmärkas och följas med krav på att förstärkningen kommer den regionala enskilda arkivverksamheten till del.

Skånes Arkivförbund anser att utredningen inte tillräckligt framhåller arkivverksamhetens syfte att bevara information till framtida generationer. Utredningen har brister i användarperspektivet och vi vill betona vikten av att arkivorganisationen behöver anpassas för forskningens, utbildningens och folkbildningens behov nu och i framtiden.

INLEDNING

Skånes Arkivförbund har med stort intresse tagit del av Arkivutredningen (SOU 2019:58) och vi är särskilt intresserade av vad utredningen kommit fram till och föreslår inom ramen av dess utredningsuppdrag som rör de enskilda arkiven. Vår utgångspunkt är främst hur arkivutredningens förslag skapar ökad möjlighet för bevarande av, och tillgänglighet till, enskilda arkiv. Hur utredningens förslag kan bidra till god utveckling av enskild arkivverksamhet och regional enskild arkivverksamhet i synnerhet. Hur kan arkivutredningens förslag påverka Skånes Arkivförbund och våra medlemsarkivs möjligheter att utveckla verksamheten att samla, vårda, bevara och tillgängliggöra enskilda arkiv i en främjande riktning?

Skånes Arkivförbunds yttrande rör i första hand arkivutredningens 4:e, 10:e och 11:e kapitel.

KAP 4.5.6 AKTUELLA UTMANINGAR FÖR DEN ENSKILDA SEKTORN

Skånes Arkivförbund understryker utredningens uppräknade utmaningar för enskilda arkivsektorn. Om Skånes Arkivförbund skulle bli utan finansiering kommer stora delar av bevarat källmaterial från enskild sektor och civilsamhället i Skåne gå förlorat. Bevarade samlingar skulle bli betydligt mindre tillgängliga och i delar försvinna helt.

Samhället förändras. Äldre organisationsstrukturer omprövas och nya organisationsformer utvecklas. Engagemang i sakfrågor sker allt mer i nätverk. Mötesforum och sociala arenor för kommunikation är ofta digitala. Avreglering, bolagisering och privatisering av tidigare myndighetsuppgifter medför att fler enskilda aktörer ansvarar för verksamheter som tidigare funnits inom ramarna för offentliga regelverk och lagstiftning. Ett större ansvar ligger nu på enskilda aktörer att informationshantering och arkivbildning sker med goda rutiner och följer aktuella rekommendationer och lagstiftning.

Skånes Arkivförbund har de senaste åren ett ökat fokus på att utveckla sin verksamhet för samtidsdokumentation. Vi anser att dokumentationsverksamheten är en nödvändighet för utvecklingen av den regionala enskilda arkivverksamheten, för medlemsnytta och relevans som enskilt arkiv. Det sker en ökad digitalisering av verksamheter där handlingar blir och är elektroniska och samtidigt finns begränsade resurser för att bevara elektroniska handlingar. Vi ser också att dagens föreningsliv och dess organisering skiljer sig från den traditionella föreningsbildningen och vi kan se en förskjutning från regelbundet frivilligarbete till att människor engageras i mer tillfälliga insatser.

Det är en utmaning för arkiven att bidra till att fånga samtiden, och den ökade digitaliseringen, att bevaras för framtiden. Det är en utmaning för de enskilda arkiven som förvaltare av sina medlemmars arkiv och som kulturarvsinstitutioner.

KAP 4.6 ANVÄNDARE OCH ANVÄNDNING

Frågor om hur arkiven kan förstås och användas och hur användningen kan underlättas är som framgår av Arkivutredningen av central betydelse för hela arkivsektorn. Skånes Arkivförbunds erfarenhet är att enskilda användares intressen, civilsamhällets och enskild sektors vilja och engagemang, samt den offentliga sektorns uppfattning om nytta, motiverar de resurser som läggs på bevarandeverksamheten av enskilda arkiv. Med de förutsättningar som finns idag är intresse, angelägenhet och frivillighet det som motiverar att enskilda arkiv bevaras och tillgängliggörs. Skånes Arkivförbund hade önskat att arkivutredningen kunde ha utvecklat detta avsnitt i betänkandet mer både i den utredande delen, i analys och i konkreta förslag.

Utredningen fördjupar sig inte i användarbehovet. Det finns ett behov av en arkivorganisation och en arkivinfrastruktur som gör det möjligt för akademisk forskning, för studier och undervisning i skola och utbildning samt som resurs för folkbildningen – nationellt, regionalt och lokalt. Det finns behov av både digital som fysisk forskarservice. Tillgängliggörande och utåtriktade verksamheter är betydande för arkivens angelägenhet. Det är betydande för användare av arkiv. Det hade varit intressant att få analys och förslag på området från arkivutredningen.

Skånes Arkivförbunds erfarenhet från de senaste 15 åren är att, utöver våra medlemmars användning av arkivets samlingar och tjänster, barn och unga genom skola och utbildning utgör vår största användargrupp. Arkivstudier, studier i källkritik och demokratiska processer finns med som moment och färdigheter i läroplanen och i kursbeskrivningar i grundskola och gymnasium. Andra stora användargrupper är universitets- och högskolestudenter samt akademiska forskare, lokal- och personhistoriskt intresserade och journalister.

KAP 10 STÖDJANDE OCH FRÄMJANDE AV ENSKILDA ARKIVSEKTORN

Skånes Arkivförbund gillar att utredningen kommit till slutsatsen att det "finns en bred samsyn bland berörda intressenter att många enskilda arkivbestånd och enskilda arkivbildare, liksom den samlade kretsen av enskilda arkivinstitutioner, är viktiga delar av samhällets gemensamma minne." (SOU 2019:58 s 364). Vi uppskattar att utredningen poängterar att dess utgångspunkt är en omsorg om betydelsefulla enskilda arkivbestånd, arkivbildare och arkivinstitutioner.

Arkivförbundet delar utredningens uppfattning att den ekonomiska modellen för finansieringen av enskilda arkivinstitutioner är svag. Äldre föreningsstrukturer ersätts av nya nätverksformer vilket medför att färre kan betala för tjänster och depositioner. Utvecklingen skapar större ofinansierade kostnader hos bevarandeorganisationer som Skånes Arkivförbund. Medlemsnyttan behöver motiveras mer när färre behöver finansiera fler. Egenfinansiering av regional enskild arkivverksamhet är inte realistiskt.

KAP 10.3.4 STATS BIDRAG TILL REGIONAL ENSKILD ARKIVVERKSAMHET I KULTURSAMVERKANSMODELLEN

Skånes Arkivförbund får statliga regionala utvecklingsmedel som regionalt enskilt arkiv av Region Skåne genom kultursamverkansmodellen. Vår uppfattning är att införandet av modellen har varit positivt för verksamheten i huvudsak. Regional enskild arkivverksamhet får en plats i arbetet med den regionala kulturplan som tas fram regelbundet. Vi anser dock att det sedan modellens införande har blivit svårare att söka utvecklingsmedel till för oss relevanta arkivrelaterade projekt. Vi anser också att utvecklingsområdet regionala enskilda arkiv får en alldeles för låg andel av de totala statliga medlen i kultursamverkansmodellen.

KAP 10.5 UTREDNINGENS BEDÖMNINGAR OCH FÖRSLAG

Skånes Arkivförbund delar utredningens bedömning att den nuvarande ekonomiska modellen för finansiering av enskild arkivverksamhet är svag. Vi håller med utredningen att rådgivningen från statens sida på arkivområdet har en del kvar att utveckla samt att det finns ett gott utrymme för ökad samverkan kring arkivfrämjande åtgärder.

KAP 10.5.1 STATS BIDRAG TILL ENSKILDA ARKIVSEKTORN

Skånes Arkivförbund tillstyrker utredningens förslag att befintliga statsbidrag till regional enskild arkivverksamhet ska tillföras med ytterligare minst 10 miljoner kronor.

Vi välkomnar förslaget med resursförstärkning av statliga bidrag till den enskilda sektorn. För regionala arkivinstitutioner skulle detta vara betydelsefullt för verksamheternas ekonomiska grundtrygghet och vara ett stärkande bidrag till finansieringen av herrelösa arkiv. Arkivutredningen redogör dock inte helt för hur denna anslagsförstärkning kommer adresseras till den enskilda regionala arkivsektorn. Inom ramen för samverkansmodellen har regionerna stort utrymme att själva fördela de statliga resurserna mellan kulturområdena som berörs av modellen. För avsedd effekt bör en statlig anslagsförstärkning öronmärkas och följas med krav på att förstärkningen kommer den enskilda regionala arkivverksamheten till del.

KAP 10.5.2 RÅDGIVNING, FÖRVÄRV OCH FRÄMJANDE

Skånes Arkivförbundet bifaller utredningens förslag att det ska framgå i arkivlagen att den statliga arkivmyndigheten ska ge råd och vägledning till enskilda arkivbildare och enskilda arkivinstitutioner i arkivspecifika frågor.

Skånes Arkivförbund har förtroende för Riksarkivet och en god förhoppning om att Riksarkivet med detta tydliggörande i arkivlagen, och med resurstilldelning, kan vidareutveckla sin rådgivande och främjande roll gentemot enskild arkivsektor. Arkivförbundet ser fram emot förbättrade möjligheter till samråd mellan enskilda arkivsektorn och Riksarkivet dels genom regional samverkan, dels genom Riksarkivets samarbetsråd för enskilda arkiv.

KAP 11 REGLERING AV ENSKILDA ARKIVSEKTORN

Som utredningen framhåller saknas idag särskilda bestämmelser för den enskilda arkivverksamheten eller enskilda arkivbestånd. Skånes Arkivförbund kan inget annat än hålla med arkivutredningen att en ny reglering i arkivlagstiftningen som inkluderar den enskilda arkivsektorn skulle betyda en stor förändring jämfört med nuläget. Vi delar TAM-arkivs mening att det är en svår uppgift att finna en fungerande balans mellan statliga regleringar och föreningsfrihet (SOU 2019:59 s 397). Skånes Arkivförbund anser dock att verksamhetsområdet stärks om en viss reglering ändå finns som säger att enskilda arkiv har en väsentlig betydelse för kulturarvet.

KAP 11.7.1 NYA ARKIVLAGEN OM ENSKILDA ARKIVSEKTORN

Skånes Arkivförbund delar arkivutredningens mening att det i arkivlagen ska framgå att arkiv som förvaras av enskilda arkivbildare och enskilda arkivinstitutioner samt enskilda arkiv hos myndigheter är en del av kulturarvet. Vi håller med arkivutredningen om att enskilda arkivinstitutioner som erhåller statliga medel i verksamhetsbidrag också ska främja tillgången till kulturarvet och bidra till det demokratiska samhällets beständighet och utveckling samt tillgodose forskningens behov. Vi tycker det är fullt rimligt att uppdraget kräver att uppgifter om bevarade enskilda arkiv ska tillhandahållas i ett nationellt arkivinformationssystem och vi ställer oss bakom detta villkor.

Skånes Arkivförbund uppskattar att utredningen framhåller den enskilda arkivsektorns betydelse samt att staten ska hålla armlängds avstånd till verksamheterna och arkivbestånden. Vi ser fram emot att få stöd, råd och ekonomiska bidrag av staten.

KAP 11.7.2 ENSKILDA ORGANISATIONERS BEHANDLING AV PERSONUPPGIFTER

Skånes Arkivförbund stödjer arkivutredningens förslag att de enskilda arkivinstitutioner som får statligt bidrag regleras i arkivlagstiftningen. Den rättsliga grunden blir därmed fastställd enligt svensk rätt, i överensstämmelse med bestämmelserna i EU:s dataskyddsförordning.

För Skånes Arkivförbund:

Mats Helmfrid, ordförande
Anna Ketola, arkiv- och verksamhetschef